

Qui era Elionor d'Aquitània i quina relació va tenir amb Catalunya? (I)

Autor: Marc Pons

Data de publicació: 29-01-2025

Es valdria de la seva intel·ligència política i del seu patrimoni per a ser protagonista de la seva pròpia vida.

Bordeus (ducat d'Aquitània), 11 d'abril de 1137. Arribava la notícia que el duc Guillem X havia caigut fulminat per un probable infart mentre assistia a ofici de peregrins del Divendres Sant a la catedral de Compostel·la. En aquell moment d'incertesa, la cort ducal de Bordeus no va dubtar ni un moment i es van afanyar a nomenar Elionor, primogènita del difunt duc, que amb tan sols quinze anys i òrfena de pare i de mare, es convertia en la titular del domini d'Aquitània, és a dir, en la segona fortuna patrimonial de França. El futur revelaria que per a Elionor això no seria tan sols un privilegi del destí. Dotada d'una intel·ligència política extraordinària, es valdria de la força d'aquest patrimoni per a ser protagonista de la seva pròpia vida i de la del seu ducat. En un temps i en un espai absolutament dominats per la ideologia patriarcal.

Mapa de la divisió feudal del regne de França (segle XII) / Font: Cartes de France.

D'on venia Elionor?

Elionor havia nascut l'any 1122 a Bordeus, capital del ducat d'Aquitània, i era la filla primogènita del duc Guillem X (1099-1137) i de la seva primera esposa Elionor de Châtelleraut (1103-1130). La família d'Elionor es veuria ampliada amb l'arribada de la seva germana petita Peronella, també anomenada Àlix (1125-1152), i de la seva madrastra Emma de Llemotges (1115-1151), que va arribar a Bordeus (1130) després de la prematura defunció de la primera muller del duc. També en algunes fonts se cita l'existència d'un tercer plançó del duc: un fill mascle anomenat Guillem —com el pare—, però que no va sobreviure a la infantesa. Per tant, en el moment en què es produeix la mort sobtada del duc, ningú no veu impediment a fer efectiu el testament del difunt i nomenar Elionor duquessa titular del segon domini patrimonial de França.

Què era el ducat d'Aquitània en temps d'Elionor?

El ducat d'Aquitània era el domini feudal més gran del regne de França. I això volia dir que els seus titulars, els ducs d'Aquitània, eren la família més poderosa de França. Més que la família reial. El ducat d'Aquitània era en poder de la família dels Ranúlfides (parents llunyans dels Bel·lònides catalans) des que, en temps de la Revolució Feudal (segles IX i X), els barons territorials d'arreu d'Europa havien usurpat el bé públic dels dominis reials que gestionaven. Durant tres segles, la llarga nòmina de Guillems que precedeixen Elionor (el seu pare és el desè) sumarien noves baronies feudals a la matriu, fins a configurar un domini que abastava des dels Pirineus fins a la ratlla del Loira. Quan Elionor hereta el ducat, els tres grans dominis feudals de França —amb prou poder per actuar de manera gairebé independent— són Aquitània, Anjou i Normandia.

Miniatura que representa el matrimoni d'Elionor d'Aquitània i Lluís de França / Font: Bibilothèque Nationale de France.

Elionor, reina consort de França

El difunt Guillem temia que, si la mort el sorprenia abans d'engendrar un mascle, el seu germà petit Raimon (1105-1149) usurpés els legítims drets d'Elionor. L'any abans de l'infart compostel·là (1136), Raimon havia estat casat amb Constança, una nena de deu anys que era la sobirana de l'enclavament cristià d'Antioquia, a la Mediterrània oriental. Però aquest teòric allunyament no disminuïa l'amenaça, perquè Raimon passava a tenir un estat a disposició dels seus interessos. Per aquest motiu, Guillem X va testar que si passava el que va acabar esdevenint, Elionor seria casada amb Lluís (1120-1180), futur Lluís VII de França. Elionor i Lluís van ser casats a la catedral de Bordeus el 22 de juliol de 1137, i tan sols vuit dies més tard —per la inesperada mort del sogre— la flamant duquessa d'Aquitània passava a ser, també, la nova reina titular de França.

Del tron de París a les Croades

El testament de Guillem deia, clarament, que el casament de la seva filla i hereva amb el delfí de França no implicava l'absorció i dissolució d'Aquitània dins el patrimoni de la corona. La voluntat pòstuma de Guillem X fixava que Elionor sempre seria la duquessa titular. I disposava que, a la mort de la seva hereva, el ducat passaria a mans d'un fill d'Elionor que, en cap cas, podia ser el primogènit i hereu al tron de París. Elionor va defensar amb dents i ungles la disposició testamentària del seu pare, fins a l'extrem que, quan Lluís VII va convocar la Segona Croada (1147-1149), Elionor, com a primera baronessa feudal del regne, li va exigir prendre-hi part. En aquest punt és important destacar que, en un règim feudal, els reis no podien aspirar a res més que coordinar les diferents forces que residien a l'interior dels seus regnes.

Representació de l'arribada de Lluís i Elionor a Antioquia / Font: Bibilothèque Nationale de France.

La crisi que posaria fi al matrimoni amb el rei de França

Els historiadors francesos que han estudiat la figura d'Elionor tendeixen a destacar l'estat d'ànim de Lluís, de qui diuen que sempre va estar profundament enamorat de la seva muller. Però el matrimoni entre Elionor i Lluís tenia un extraordinari component polític que en condicionava la relació. Aquell llarg viatge a Terra Santa faria palès la incapacitat de superar les dificultats que apareixen en el camí. I mai més ben dit. La primera escala dels exèrcits de Lluís VII va ser Antioquia. I, paradoxalment, el tercer en discòrdia que va precipitar la fi de la relació va ser, precisament, Raimon, sobirà consort d'Antioquia, i oncle i antiga amenaça d'Elionor. Les cròniques descriuen Raimon com l'antítesi de Lluís: culte, atractiu i elegant, i algunes fonts —no totes, ni la majoria— afirmen que el d'Antioquia i l'aquitana van caure rendits als encants mutus.

Raimon i Elionor

Sigui com sigui, Elionor es va negar a prosseguir la Croada, i aquella negativa va desencadenar una crisi matrimonial...

i política!!! que no es resoldria fins que, mesos més tard, el pontífex de Roma en va signar la dissolució. Elionor començaria a escriure la seva pròpia història després d'aquell trencament. Va prendre, definitivament, les regnes de la seva vida i del seu ducat, i es va lliurar a una intensa tasca diplomàtica, que culminaria amb un nou matrimoni. Elionor va triar Enric Plantagenet (1133-1189), onze anys més jove que ella, hereu al tron d'Anglaterra i un soci perfecte per als seus plans polítics. Elionor i Enric van teixir una espessa xarxa que abastava totes les cancelleries del continent. I es van convertir en protagonistes indiscutibles d'una època. Però això ho acabarem d'explicar demà.

Marc Pons

Podeu accedir a l'article original a través del següent enllaç:

https://www.elnacional.cat/ca/cultura/elionor-aquitania-relacio-catalunya-marc-pons_1062105_102.html